

ANA AZINović BEBEK

*Hrvatski restauratorski zavod
Odjel za kopnenu arheologiju
Kožarska 5
HR – 10000 ZAGREB
aazinovic@h-r-z.hr*

NOVOVJEKOVNI NALAZI IZ GROBOVA KRAJ CRKVE ROĐENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE U SVETICAMA

**UDK 726.025:737.27(439.24:497.5)
Izvorni znanstveni rad**

Arheološkim istraživanjima provedenim 2009. godine otkriveno je novovjekovno groblje s vanjske strane južnog pročelja svetišta crkve Rođenja Blažene Djevice Marije u Sveticama. Zasada je istraženo devet grobova s uobičajenim nalazima 17. i 18. stoljeća, koji su prikazani u ovom radu.

Ključne riječi: Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, medaljice, križevi, novovjekovni nalazi

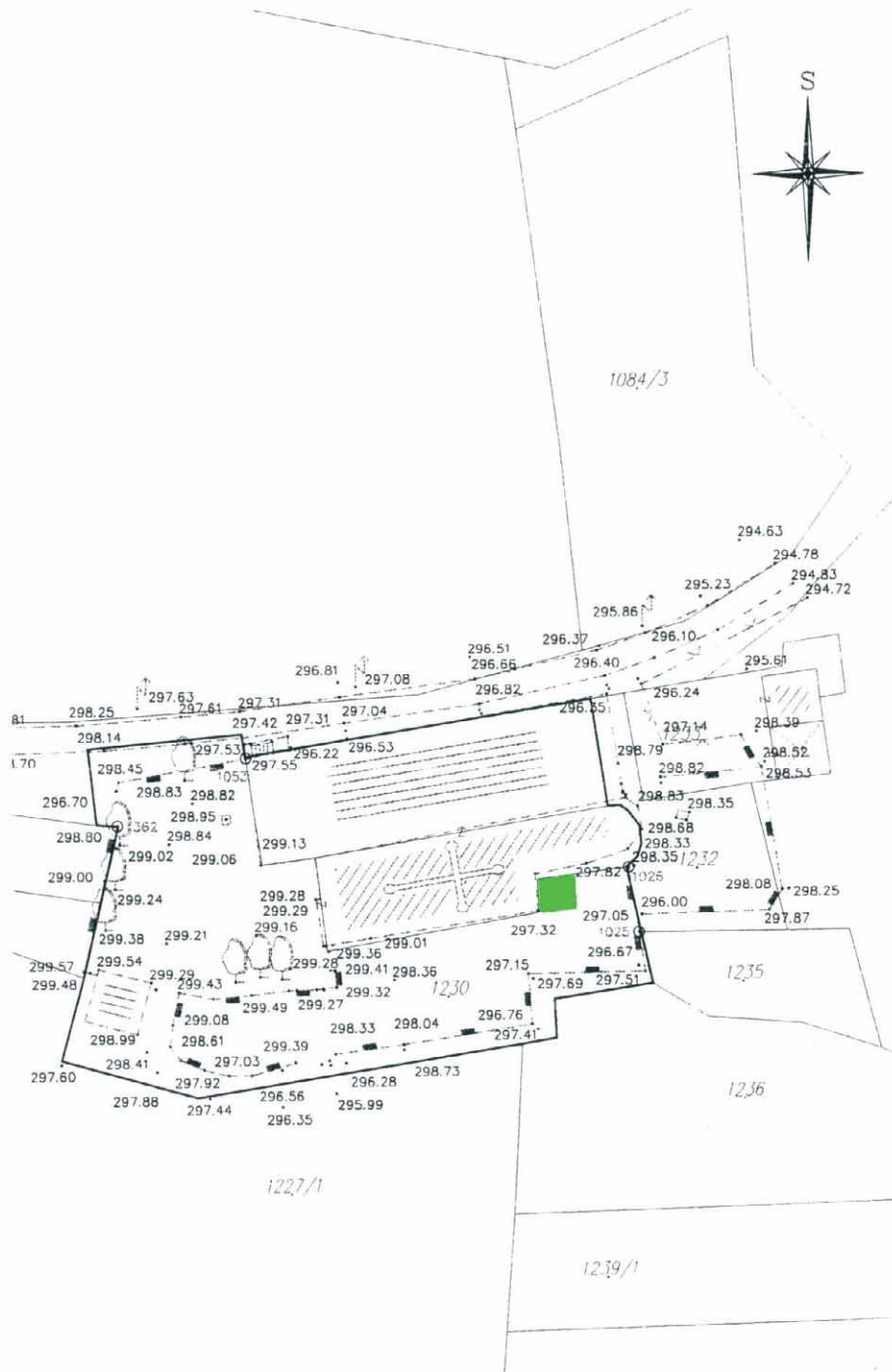
Key words: Svetice, Blessed Virgin Mary's Birth church, pilgrimage badges, crosses, early modern period finds

Arheološka istraživanja vanjske strane južnog pročelja svetišta crkve Rođenja Blažene Djevice Marije u Sveticama trajala su od 21. rujna do 2. listopada 2009. godine.¹ (slika 1) Namjera radova bila je istražiti zidove vezane za južno pročelje svetišta, utvrditi dubinu temelja te izraditi nacrt zatečenog stanja u mjerilu. Sonda je otvorena uz vanjski južni zid svetišta crkve, veličine 4,15 m x 5,40 m, s prosječnom dubinom iskopa 1 m. Na nekim mjestima dubina iskopa prelazila je 2 m. U potpunosti su istraženi zidovi, koji se vežu za vanjsko južno pročelje svetišta. Dubina temelja iznosila je 1,65 m od današnje hodne površine.

Po dovršetku istraživanja, lokalitet je detaljno dokumentiran (foto – dokumentacija te nacrt na dokumentacija). Svi istraženi zidovi prekriveni su zaštitnom folijom (geotekstil) te ponovo zatvoreni. S obzirom na to da su ovo prva arheološka istraživanja lokaliteta Svetice, podaci koje smo dobili nedostatni su za interpretiranje cjeline. Tek sustavnim arheološkim istraživanjima moći ćemo tumačiti faze gradnje crkve.

¹ Voditeljica istraživanja bila je mr.sc. Ana Azinović Bebek, konzervatorica arheologinja, zamjenica voditeljice Ivana Hirschler, konzervatorica arheologinja, obje iz Odjela za kopnenu arheologiju HRZ-a, uz sudjelovanje četvorice

radnika na iskopu zemlje. Istraživanja su odobrena od Konzervatorskog odjela Karlovac (Klasa: UP-612-08/09-08/0388, Urbroj: 532-04-13/6-09-02 od 18. rujna 2009.). Investitor radova je pavlinski samostan Svetice.

Slika 1 – Geodetska snimka crkve i samostana te položaj istražene sonde.

Figure 1 – Geodetic survey of the church and monastery and the location of the trench.

KRATKI POVIJESNI PREGLED

Pavlini su djelovali u Hrvatskoj preko 500 godina. Red je nastao početkom 13. stoljeća ujedinjenjem eremita kojima je uzor bio život sv. Pavla Pustinjaka. Papa Ivan XXII. potvrđuje pavline kao crkveni red 1318. god., a oni preuzimaju pravila sv. Augustina. Red se proširio čitavom katoličkom Europom, prije svega u Ugarskoj, Hrvatskoj, Austriji, Poljskoj i Slovačkoj. Prema povijesnim izvorima su prvi hrvatski samostani oni u Dubici (1244.) i Remetama (1278.). U 13. stoljeću osnovani su samostani u Bačkom Monoštru, Čepiću, Slankamenu i Gariću. U 14. i 15. stoljeću osnivaju se samostani u Bakvi, Zlatu, Gvozd, Ljubotini, Turanu, Strezi, Šenkovcu, Vlaškoj Dragi, Lepoglavi, Kamenskom, Crikvenici, Dobroj Kući, Sv. Petru u Šumi i Zažitnu. Čini se da su samostani južno od Petrove Gore već u 15. stoljeću osnovali svoju provinciju. Ostali dio Hrvatske se u 17. stoljeću odvojio od ugarske provincije i osnovao novu provinciju. Josip II. ukidanjem reda 1786. godine prekida bogat i produktivan život pavlinskih samostana (SEKULIĆ 1989: 38).

Samostan sv. Marije u Sveticama osnovan je 1627. godine te uz samostane iz Olimlja, Križevaca, Varaždina i sv. Elizabete iz Istre spada u red najkasnije osnovanih samostana u Hrvatskoj.

Zagrebački biskup Petar Domitrović darovao ga je pavlinima. Biskup Domitrović bio je tutor knezova Petra i Nikole Zrinskog, pod čijim je patronatom i jurisdikcijom samostan dalje ostao. Prvi prior samostana bio je Ivan Belostenec, pisac poznatog latinsko – hrvatskog rječnika. Darovnicama velikaša stječu posjede Breznik, kuriju Obrh, posjed Lović, vinograd obitelji Oršić, posjede Brlog, Turanj, Slapno, Paraduš i Treščeno. Većinu posjeda gube zbog protivljenja obitelji nasljednika (ADAMČEK 1989: 54-55).

Nekada se brijeg na kojem je smješten samostan zvao Smolčev vrh i na njemu su bile tri crkvice: sv. Margarete, sv. Katarine i sv. Marije Bogorodice. Zbog tih crkvice narod već u 16. stoljeću naziva ovaj brijeg Svetice (KRUHEK 1989: 83).

Crkvice sv. Marije Bogorodice nastala je u 16. stoljeću, a podižu je Frankopani, gospodari posjeda i grada Ozlja. Sljedeći ozaljski posjednici, obitelj Zrinski, dovode pavline u Svetice, koji uz postojeću crkvu grade samostan. Izgradnja crkve i samostanske dvokatne zgrade trajala je do 1660. godine (KRUHEK 1989, 86). Samostan je imao dva krila s uglovnom kulom na njihovom spoju i manju promatračku kulu ugrađenu u cinkturu pred crkvom. Samostanska krila rastvarala su se arkadnim hodnikom prema platou s bunarom. Uz samostan je uklopljena produljena i svođena crkva sv. Marije. Ozaljsko plemstvo nakon pogibije Zrinskog tijekom 17. stoljeća dograđuje bočne kapelice s grobnicama. Lađa je južno proširena bočnim plitkim kapelama preko kojih je osvijetljena. Dogradnja kapela i zvonika dovršena je do 1674. (CVITANOVIĆ 1989: 115).

Već 1699. godine zgrade teško stradavaju u potresu. Za vrijeme popravka redovnici se sele u samostan Kamensko (KRUHEK 1989: 86). Samostan je ukinut 1786. godine, a pavlini se u njega vraćaju devedesetih godina 20. stoljeća. Od tada se intenzivno radi na obnovi samostana uz svesrdnu pomoć Ministarstva kulture RH, ali i neumornog duha patera Czeslawa Bielena, upravitelja samostana.

ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA 2009. GODINE

Uz vanjski južni zid svetišta crkve otvorena je sonda veličine 4,15 m x 5,40 m, s prosječnom dubinom iskopa 1 m. Na nekim mjestima dubina iskopa prelazila je 2 m. Prvo je istražena vanjska strana pretpostavljenog podrmskog objekta (slika 2), potom je iskop zatrpan i istražena unutrašnja strana (slika 3). To je učinjeno zbog mogućnosti urušavanja zidova, koji su više puta popravljani i učvršćivani.

Slika 2 – Istraživani prostor po otvaranju vanjske strane temelja zidova
(foto: Ana Azinović Bebek, 2009.).

Figure 2 – The excavated area after the excavations of the exterior side of wall foundations.

Slika 3 – Istraživani prostor unutarnje strane temelja zidova (foto: Ana Azinović Bebek, 2009.).

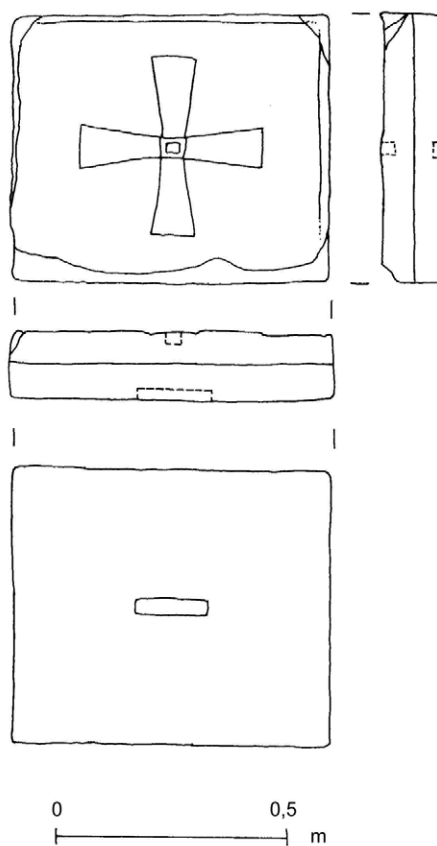
Figure 3 – The excavated area of the interior side of wall foundations.

U potpunosti su istraženi zidovi koji se vežu za vanjsko južno pročelje svetišta. Istočni i zapadni zid široki su oko 70 cm. Zapadni zid bio je ožbukani, bačvasto svođen te se nastavlja ispod južnog pročelja svetišta u unutrašnjosti kripti (slika 3). Istočni zid je nadograđivan jer se očito urušio (možda je stradao za potresa 1699. god.). Popravak zida izveden je površno i dosta neuredno. Žbukani je samo do temeljne stope i očito nema veze s podrumskom prostorijom već s kasnijom podnicom od opeke, vezanom za probijena vrata u južnom pročelnom zidu (slika 2).

Južni zid također je ožbukani te je istovremen sa zapadnim zidom (slika 3). Ne znamo mu širinu, jer je vjerojatno nakon potresa zajedno sa zapadnim i istočnim zidom ojačan kamenim plaštom (slika 2).

Zasada je jako teško dati konkretnu interpretaciju ovih zidova. Čini se da su zapadni i južni zid istovremeni, prostorija koju su činili je bačvasto svođena, a istočni zid je ojačan i nadograđen u trenutku kada su probijena vrata na južnom pročelnom zidu svetišta te je istovremen podnici od opeke. Jasno je jedino da je riječ o tri faze gradnje iste prostorije, gdje je u jednom trenutku prostorija prezidana, a zatim i zidovi ojačani zbog pukotina i opasnosti od urušavanja. Kojem periodu ove dogradnje pripadaju, nemoguće je reći bez istraživanja u unutrašnjosti svetišta. Tada bi eventualno mogli dovesti u neke odnose i vremenske sljedove zidove izvan crkve i one unutar nje. Dodatnu poteškoću u interpretiranju ovih istraženih zidova predstavljaju i betonska ojačanja južnog pročelnog zida svetišta koja su uništila tragove vezanja istočnog i zapadnog zida sa svetištem te je moguće njihovu vezu tražiti isključivo u unutrašnjosti kripti.

U podu od opeke (veličine 28 x 14 x 6,5 cm) pred samim ulazom nađena je licem prema dolje položena kamena ploča veličine 71 x 60 x 14 cm (slika 4). Vjerojatno je riječ o poklopcu kripte ili grobnice. Na to upućuje utor u sredini ploče veličine 16 x 14 x 3 cm kroz koji je bila provučena metalna karika kojom se ploča podizala. S donje strane ploče pronađeni su tragovi žbuke, a na gornjoj strani je lijepo profilirani križ s krakovima proširenim na van, veličine 34 cm te profiliranim rubom. Kamen je pohranjen u crkvi zajedno s ostalim kamenim nalazima iz okolice samostana. Stilski se ova kamena ploča ne može pobliže odrediti zbog vrlo jednostavnog motiva i grubog načina izvedbe.

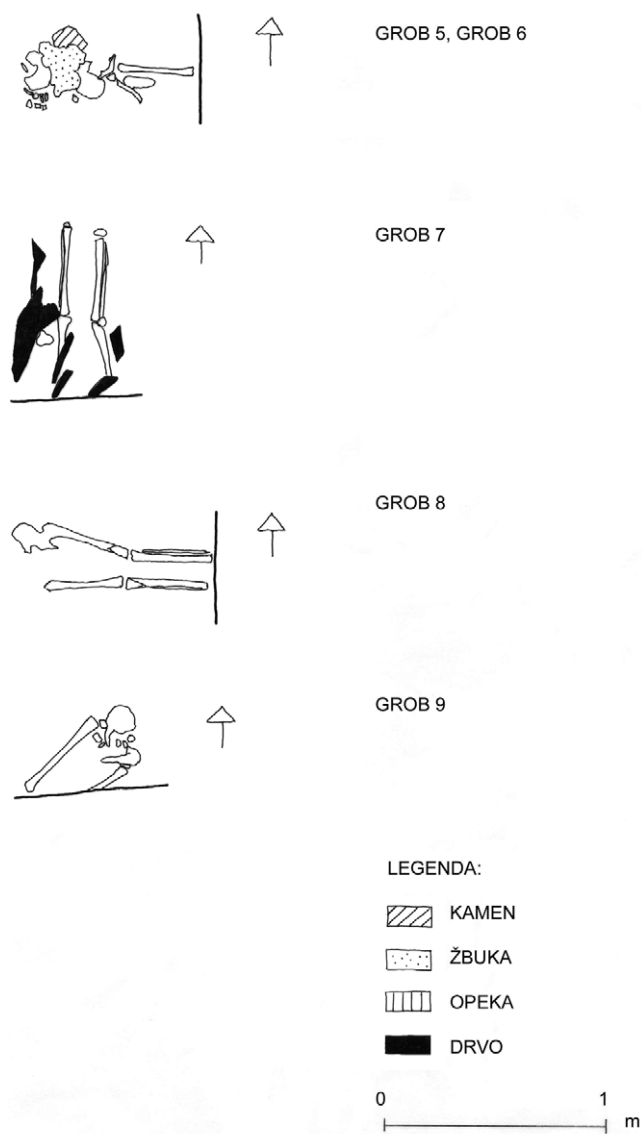
SVETICE, CRKVA ROĐENJA BDM 09, SONDA 1, P. K.1

Slika 4 – Kamena poklopac kripte s profiliranim križem (nacr: Ivana Hirschler, 2009.).

Figure 4 – Stone crypt lid with a moulded cross.

GROBOVI

Osim zidova istraženo je i devet grobnih ukopa (slika 5 i 6). To su ukopi u drvenom sanduku i grobnim rakama.²

SVETICE, CRKVA RODENJA BDM 09, SONDA 1, DONJI SLOJ GROBOVA
Slika 5 – Donji sloj grobova (nacrt: Ivana Hirschler, 2009.).

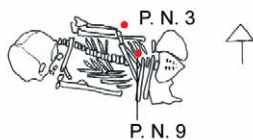
Figure 5 – Lower layer of graves.

² Kosturi su analizirani u laboratoriju Odsjeka za arheologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pod stručnim vodstvom M. Šlausea.

Moguće je izdvojiti dva sloja ukopavanja u razmaku od 297,01 m n/m do 297,61 m n/m. Grobovi su ukopani u SJ 3 (žutocrveni ilovasti sloj), zapunjeni SJ 2 (crvenosmeđom zemljom s primjesama sitnog šljunka). U lijesu su zasigurno ukopani grobovi 1, 2, 7, dok su ostali (grobovi 3, 4, 5, 6, 8 i 9) ukopani u grobnoj raci. Može se i na ovako malom broju grobova primijetiti da nema reda u ukopavanju, grobovi su orijentirani Z-I (grob 2, 6, 8), S-J (grob 1, 3, 4, 7) i SI-JZ (grob 9), a grob 5 ima samo očuvane kosti glave, pa je nemoguće odrediti orijentaciju. Grobovi su gusto ukopa-

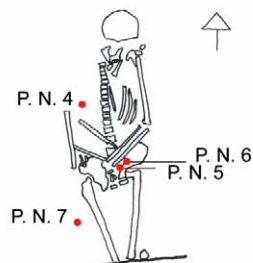

GROB 1

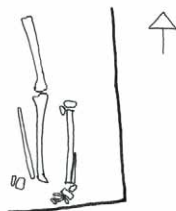
GROB 2

P. N. 3 - MEDALJICA
P. N. 9 - BREVAR

GROB 3

P. N. 4 - OKO PRSTENA
P. N. 5 - MEDALJICA
P. N. 6 - FRAGMENT KOŽE
P. N. 7 - PERLE, KRUNICA

GROB 4

0 1
m

SVETICE, CRKVA ROĐENJA BDM 09, SONDA 1, GORNJI SLOJ GROBOVA
Slika 6 – Gornji sloj grobova (nacrt: Ivana Hirschler, 2009.).

Figure 6 – Upper layer of graves.

ni i poremećeni. Ovim istraživanjima zahvatili smo samo sjevernu stranu groblja – očito je da se groblje nastavlja dalje prema jugu, istoku i zapadu, jer su neki grobovi presječeni južnim profilom sonde (grob 1, 6, 7, 8, 9).

NALAZI

Prema inventaru grobnih nalaza³ ukopi se datiraju u vrijeme baroka (17. i 18. stoljeće). Riječ je o svetačkim medaljicama, križevima, zrnima krunice, nakitu. Posebno se po bogatstvu nalaza ističe grob 3. U njemu su nađeni latinski križ s ušicom, s prikazom *vitam praesta*, grčki križ jednakih krakova s prikazom sv. Benedikta, brončani prsten s natpisom AVE MARIA IOSEPH, 13 malinastih zrna od staklene paste koja su činila krunicu, oko prstena od staklene paste u brončanom okovu čiji krug nedostaje, komadić kože na kojem je u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a izolirano tutkalo ribljeg podrijetla, medaljica s likom sv. Benedikta te medaljica s prikazom Marija Cell na licu i sv. Ivana Nepomuka na naličju. Ovako brojni nalazi u grobu rijetkost su na grobljima 17. i 18. stoljeća.⁴ Riječ je o očito dobrostojećem muškarcu 44-50 godina starom u trenutku smrti. Križevi *vitam praesta* često se nalaze u grobovima 18. stoljeća. To su latinski križevi s prikazima koji idu u red zaštitnih, amuletih prikaza. Svi se datiraju u 18. stoljeće i svi imaju neki natpis ili prikaz (AZINOVIĆ BEBEK 2009: 277). Križ iz groba 3 (PN 11, kat.br.11) na licu ima prikaz raspetog Krista, a na naličju Bogorodice s natpisom iznad glave: VI, u dnu nečitak (2 slova), na anteni VIT PR, što se čita *Virgo Immaculata* – Bezgrešna Djevice, *Vitam presta puram* – čestiti život nam daj. Analogijom sa sličnima datiran je u 18. st. – Novi Banovci, Surduk, Krapina, Srijemska Mitrovica, Fundus HPM u Zagrebu, 18./19. st. (PAVIČIĆ 1994: 75-76), zatim Klostermarienberg, Grab 533, Inv. Nr. 1035, 28.19, 18. st., (FUNDORT KLOSTER 2000: 298-299) te Zarten i Freiburg, 18. st. (FASSBINDER 2003: Taf. 40/2,5).

Križ sv. Benedikta (PN 10, kat.br. 10) je oblikom križ sv. Ulriha,⁵ a prikazuje sv. Benedikta i Zaharijin zaziv te križ sv. Benedikta. Međutim, tipološki ga ne možemo svrstati u križeve sv. Ulriha jer se ničim, osim oblikom, ne referira na sv. Ulriha ili Augsburg⁶ (FASSBINDER 2003: 261). Križevi s prikazom sv. Benedikta nazivaju se i križevi sv. Benedikta, što bi u ovom slučaju bilo točnije (MÜNSTERER 1983: 180; KNEZ 2005: 18). Naime, na križ se počinju pisati razni zaštitni zazivi, kao i figure svetaca zaštitnika određenih predmeta, pojava ili stanja te takav križ dobiva svojstva amuleta. Identifikacijom slova skraćenih blagoslova i zaziva, dolazimo do omiljenih svetaca zaštitnika, npr. Benedikta (*•IHS•V•R•S•N•S•M•V•S•M•Q•L•I•V•B*, u traci oko križa; *CSPB*, oko gređa križa; *CSSMLNDSMD*, u križu),⁷ Zaharije (*+Z+DIA+BIZ+SAB+Z+HGF+BFRS IHS MRA GM*, tri strelice u dnu natpisa – simboliziraju tri zavjeta redovništva – siromaštvo, poslušnost i čistoću (KNEZ 2001: 10). Primjerak vrlo sličan, ali nešto drugačije ukrašen nalazimo i kod M. Grünwald, koja navodi da se takvi primjeri mogu naći od polovine 17. stoljeća (GRÜNWALD 2001: 59). Na groblju crkve sv. Nikole Biskupa u Žumberku (grob 20, PN 40) nađen je križ identičnog lica, dok na naličju ima prikaz sv. Sebastijana, još jednog omiljenog sveca 17. stoljeća, zaštitnika od kuge te je datiran u 17. stoljeće (AZINOVIĆ BEBEK 2009a: 476).

3 Sav materijal je obrađen i konzerviran u Odjelu za restauriranje kopnenih arheoloških nalaza, HRZ.

4 Grob 7 iz crkve sv. Marije Magdalene u Čazmi (AZINOVIĆ BEBEK 2007: 393), grob 20 iz crkve sv. Nikole Biskupa u Žumberku (AZINOVIĆ BEBEK 2009:).

5 Grčki križ, najčešće su mu haste okrenute na van.

6 Hodočasničko mjesto čašćenja sv. Ulriha.

7 *Jesus hominum salvator/ Vade retro satanas nunquam suade mihi vana sunt mala quae libas ipse venena bibas / Crux Sancti Patris Benedicti/ Crux Sacra sit mihi lux Non draco sit mihi dux* (KNEZ 2001: 9).

Brončani prsten s natpisom AVE MARIA IOSEPH rijedak je nalaz na grobljima 17. i 18. stoljeća. Zasad je zabilježen samo jedan na groblju crkve sv. Nikole Biskupa iz groba 20, također vrlo bogatog nalazima (AZINOVIĆ BEBEK 2009a: 479), ali drukčijeg natpisa (S:FRANCISCE:✝: XAVERI: ORA:P:N).

Medaljice sv. Benedikta omiljene su medaljice 17. i 18. stoljeća. Dolaze u raznim oblicima i kombinacijama. Sv. Benedikt obično je prikazan kao bradati, stariji muškarac od kraja 16. do druge trećine 18. stoljeća, a u 18. i 19. stoljeću kao mlađi muškarac bez brade. (FASSBINDER 2003: 231). S. Fassbinder je napravio tipologiju i klasifikaciju medaljica sv. Benedikta za područje jugozapadne Njemačke. Pobrojao je ukupno 21 glavni tip s po nekoliko podtipova ovisno o načinu na koji je prikazan sv. Benedikt, o prikazu na naličju i svecu koji se pojavljuje uz sv. Benedikta na medaljici te obliku medaljice (FASSBINDER 2003: 239-243). Tako Fassbinderov tip 1 predstavlja medaljica s likom sv. Benedikta na licu i Benediktovog križa na naličju. Takve datira u zadnju trećinu 17. stoljeća do prve polovine 18. stoljeća. U Svecicama je takva medaljica (PN 3, kat.br. 3) iz groba 2 podtip 1A (ovalne medaljice)⁸, a medaljica (PN 5, kat. br. 5) iz groba 3 je podtip 1B (donja polovina prikaza sv. Benedikta pokrivena je medaljonom sa Zaharijinim blagoslovom).⁹ Knez datira medaljice sv. Benedikta od 15. do 20. stoljeća bez detaljnije podjele (KNEZ 2001: 28).

Medaljice s Mariazell prikazom vrlo su česte. Obično dolaze u kombinaciji sa sv. Obitelji ili sv. Ivanom Nepomukom uz pojavu i raznih drugih svetaca (AZINOVIĆ BEBEK 2007: 392; 2009a: 475). Treba napomenuti da je gotovo do 18. st. uobičajeno pisati Maria Cell, dakle sa slovom C, a od 18. st. sa Z – Maria Zell. Medaljice iz Marizella uglavnom sve imaju isti prikaz. Na licu je uvijek Bogorodica u zvonolikom plaštu s djetetom obično u desnoj ruci, stoji na oblaku, a krune ju dva anđela. Natpis je uobičajen: S MARIA CELL. Medaljica iz groba 3 (PN 12, kat. br. 12) ima na licu prikaz Marije u zvonolikom plaštu, u desnoj ruci je dijete Isus u zvonolikom plaštu, oboje imaju krune, a Marija i veo do poda, iza njih zrake svetokruga, plaševi su ukrašeni lineranim i vitičastim motivima uz natpis: S. MARIA CELL. Na naličju je sv. Ivan Nepomuk s isusovačkom kapom, sa svetokrugom, u desnoj ruci drži raspelo, u lijevoj ruci palminu granu (simbol mučeništva), a preko haljine ima kratki plašt s resicama. Natpis glasi: S. IO. NEPOM. M (*Sanctus Ioannes Nepomuceni Martyr* – sv. Ivan Nepomuk mučenik).

Grob 2 (žena 50-55 godina stara u trenutku smrti) izdvaja se po nalazu brevara, relativno rijetkog nabožnog predmeta karakterističnog za 18. stoljeće. Okov brevara je od brončanog lima, a površine su napravljene od štavljene teleće kože,¹⁰ koja s unutrašnje strane sadrži tragove cinobera – crvene boje. Riječ je o kvadratnoj kutijici najčešće 5 x 7 cm velikoj, koja u sebi sadrži razne zazive i blagoslove – tekstove iz Biblije i molitvenika na papiru 14,5 x 20 cm velikom. Kad se papir presavi- je 4 puta, tvori pravokutnik veličine 5 x 7 cm (BÖHNE 1966: 209). Ponekad sadržava i sličice sveta- ca, najčešće franjevačkog reda, tekstove egzorcizma i sl. Brevar se nosio na razne načine – u kožnoj ili platnenoj vrećici, nekad ušiven u odjeću ili pak u ovakvim metalnim kutijicama oko vrata, ruke ili ispod ramena. Brevari su uvijek bili čvrsto zatvoreni i osobi koja ih je nosila nije bio poznat sadržaj unutrašnjosti (KIERDORF – TRAUT 1977: 14). Služili su kao amulet protiv raznih opasnosti, za ljubav, protiv nevremena, vještica i demona. Često ih se smatra nekom vrstom »kućne« ili »putne« apoteke, tipične za narodnu medicinu koja rado miješa religioznost, travarstvo i magiju (BEITL 1983: 28). Nekad se u brevarima zna naći i osušenih ljekovitih trava, crvenih trakica (u narodnom

8 FASSBINDER 2003: 239; GRÜN WALD 2001: 33; KNEZ 2001: 37; BELAJ 2006: 274; AZINOVIĆ BEBEK 2007a: 242-247.

9 FASSBINDER 2003: 239; KNEZ 2001: 45; GRÜN WALD 2001: 65; FUNDORT KLOSTER 2000: 304; AZINOVIĆ BEBEK 2009a: 474.

10 Analiza je rađena u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a.

vjerovanju crvena boja odvraća vještice i demone), komadića drva ili poludragog kamenja (VALENTINITSCH – SCHWARZKOGLER 1987: 80). U tom smjeru treba tražiti razloge bojanja unutrašnjosti kože ovog brevara crvenom bojom – cinoberom. Braunneck ih datira u 30-e godine 18. stoljeća te prema motivima i ukrasima smješta njihovu izradu u određene bavarske franjevačke samostane (BRAUNNECK 1979: 300-301). S time se slaže i Böhne te ih naziva »djetetom 18. stoljeća« (BÖHNE 1966: 208). Rasprostranjeni su u južnoj Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj. U Hrvatskoj su identificirani na tri istražena groblja: Čazma – grob 95, PN 128; Žumberak – crkva sv. Nikole Biskupa, PN 57; Rijeka – Pul Vele crkve, PN 848.

Od ostalih nalaza možemo izdvojiti nalaz keramičkog vrča (PN 16, kat. br. 16) datiranog u 16./17. stoljeće (PRISTER 1998: 61, kat. br. 25; GRUPA AUTORA 2009: 82, kat. br. 25;) i tanjur (PN 19, kat. br. 19) od bijele kamenine. Posrijedi je specifična vrsta keramike,¹¹ izumljena u Engleskoj u 18. stoljeću. Britanci su je nazvali *stoneware* i ubrzo počeli izvoziti i na »kontinent«. Ta relativno jeftina, dopadljiva keramika bjelokosne boje počela se ubrzo proizvoditi i u ostalim dijelovima Europe. Tako početkom 19. st. kamenina stiže i u Hrvatsku. Interesantan je i nalaz dvadesetak ostataka od školjke *VENERUPIS DECUSSATA* (PN 21, kat. br. 21), u narodu nazvana kućica.¹² Jestiva je, raste u Jadranu u zoni plime i oseke. Nađene su na samom dnu iskopa u unutrašnjosti podrumskog objekta, vjerojatno su ostatak nečijeg ručka.

Nalaz srebrnih kopčica s kalotastim ukrasom (PN 17, 20, kat. br. 17, 20) na vrhu dosta je rijedak na grobljima 17. i 18. stoljeća. Uglavnom se nalaze kopčice za odjeću (tzv. »baba i deda«)¹³ te olovni gumbi (PERKIĆ 2005: 42-43; BELAJ 2006: 292- 293; AZINOVIĆ BEBEK 2007a: 79). Belaj donosi i ukrasne kopčice s biljnim ornamentom koje imaju svoju analogiju u grobu 135 crkve sv. Jerneja u Šentjerneju (ove šentjernejske su rađene od srebra) te su također luksuzna roba (PREDOVNIK – DACAR – LAVRINC 2008: 74). Ovakvih kopčica s kalotastim ukrasom na vrhu ne nalazimo u dostupnoj literaturi.

KATALOG NALAZA

kat. br. 1

PN 1

Mjesto nalaza Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, PN 1, SJ 2, uz južni profil S1
 Opis uzdužno kanelirano zrno krunice od stakla plave boje, 17. st.
 Mjere 10 x 11 mm, 1,2 g, staklo, kanelire 3,5 mm

¹¹ Podaci crpljeni sa stranice: <http://www.samoborski.glasnik.net/kolumne.asp?sif=331&tip=119&tempg=2005> (travanj, 2010.).

¹² Podaci crpljeni sa stranice: <http://www.nemo-hr.com/?skoljke-jadrana/101/kucica/501> (travanj, 2010.).

¹³ PERKIĆ 2005: 47; BELAJ 2006: 293-294; AZINOVIĆ BEBEK 2007a: 80: 2009a.

kar. br. 2

PN 2

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, PN 2, SJ1

Opis

okov ključanice od brončanog lima, 18. st.

Mjere

46 x 17 mm, 3,5 g, brončani lim

kat. br. 3

PN 3

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 2, PN 3, SJ 2

Opis

ovalna medaljica sv. Benedikta s propalom paralelnom ušicom, 17. st.

Mjere

27 x 20 mm, 0,8 g, brončani lim

Lice

sv. Benedikt u haljini, s bradom, u l. ruci štap s križem na vrhu, u d. ruci kalež i zmija, zrakasti svetokrug, natpis: S. BENEDICTI. ORA PRO NOBIS (sv. Bendikte, moli za nas)

Naličje

križ sv. Benedikta, natpis oko štita: IHS:V:R:S:N:S:MVS:?:Q:L:I:V:B:, u križu: CSSML/NDSMD, oko križa: CSPB

kat. br. 4

PN 4

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 3, PN 4, SJ 2

Opis

ovalno stakleno oko prstena u brončanom limu 17./18. st.

Mjere

12 x 10 x 4 mm, 0,6 g, staklo u brončanom limu

kat. br. 5

PN 5

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 3, PN 5, SJ 2

Opis

ovalna medaljica sv. Benedikta s paralelnom ušicom, 17. st.

Mjere

22(25) x 19 mm, 1,1 g, brončani lim

Lice

sv. Benedikt u haljini, sa štapom u l. ruci, u d. neprepoznaljivo – vjerojatno čaša i zmija, zrakasti svetokrug, ispred njegove donje polovice štit sa Zaharijinim zazivom, natpis u štitu: +Z+DIA+BIZ+SAV+Z+H+GI+PIRS, natpis u traci medaljice: SP BENEDIC ORA.P.N

Naličje

križ sv. Benedikta, natpis oko štita: IHS.V.R.S.N.S.M.V.S.M.Q.L.I.V.B., u križu: CSSML/NDSMD, oko križa: CSPB

kat. br. 6

PN 6

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 3, PN 6, SJ 2

Opis

komadić kože na kojem je u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a izolirano tutkalo ribljeg podrijetla

kat. br. 7

PN 7

Mjesto nalaza

Svecice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 3, PN 7, SJ 2

Opis

13 malinastih zrna krunice od stakla, 17. st.

Mjere

9 x 10 mm, 0,9 g (uk. težina=11,6 g), staklo

kat. br. 8

PN 8

Mjesto nalaza

Svecice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 5, PN 8, SJ 2

Opis

dva vodoravno profilirana zrna od stakla (bijelo i zeleno) i jedna karičica od brončane žice 17. st.

Mjere

Bijelo stakleno zrno: 9 x 10 mm, 1,1 g, zeleno stakleno zrno: 8 x 10 mm, 0,9 g, brončana žica: 14 x 9 mm, 0,1 g

kat. br. 9

PN 9

uvećana fotografija cinobera na unutrašnjosti kože

Mjesto nalaza

Svecice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 2, PN 9, SJ 2

Opis

breviar od brončanog lima i kože, 18. st.

Mjere

27,5 x 27,5 mm, 1,4 g, brončani lim, 22 x 22 mm, 0,7 g, teleća koža

kat. br. 10

PN 10

- Mjesto nalaza Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 3, PN 10, SJ 2
- Opis grčki križ sv. Bendikta, s rupicom i karičicom, 17. st.
- Mjere 25 x 23 mm, 1,9 g, brončani lim
- Lice u kartuši od bisernog niza sv. Benedikt u haljini, u d. ruci štap s križem, natpis: +.Z.+DIA+BI?.+SAB+?.?.GF+BIDS S: S???.STIA (to je Zaharijin zaziv, ali nije u potpunosti očuvan)
- Naličje križ sv. Benedikta, u sredini latinski križ s natpisom: CSSML/NDSMD, oko latinskog križa: CSPB, u grčkom križu natpis: .IHS.V.H.S.N.M.V.S.Q.D.I.V.B

kat. br. 11

PN 11

- Mjesto nalaza Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 3, PN 11, SJ 2
- Opis latinski VITAM PRAESTA križ s okomitom ušicom, 18. st.
- Mjere 24(32) x 15 mm, 1,6 g, lijevana bronca
- Lice raspeti Krist, u vrhu patibuluma INRI, u dnu lubanja, zrakasti svetokrug oko glave, rub istaknut profilacijom
- Naličje Marija sa sklopljenim rukama na prsima, svetokrug od 7 zvijezda, stoji na polumjesecu, natpis iznad glave: VI, u dnu nečitak (2 slova), na anteni VIT PR, rub istaknut profilacijom

kat. br. 12

PN 12

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 3, PN 12, SJ 2

Opis

brončana medaljica s okomitom ušicom, s prikazom MarijaCell i sv. Ivana Nepomuka, 17./18. st.

Mjere

19(28) x 17 mm, 3,4 g, lijevana bronca, lijepi reljef, finiji rad

Lice

Marija u zvonolikom plaštu, u d. ruci je dijete Isus u zvonolikom plaštu, oboje imaju krune, a Marija i veo do poda, iza njih zrake svetokruga, plaštevci su ukrašeni lineranim i vitičastim motivima, natpis: S. MARIA CELL

Naličje

sv. Ivan Nepomuk s isusovačkom kapom, svetokrug, u d. ruci raspelo, u l. ruci palmina grana (simbol mučeništva), preko haljine kratki plašt s resicama, natpis: S. IO. NEPOM. M.

kat. br. 13

PN 13

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, grob 3, PN 13, SJ 2

Opis

brončani prsten s natpisom: AVE:+:MARIA:+:IOSEPH, 17./18. st.

Mjere

Ø 21mm, 3 x 1 mm, 0,8 g, brončani lim

kat. br. 14

PN 14

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, slučajni nalaz, oko groba 9, PN 14

Opis

brončana karičica, 17./18. st.

Mjere

14 x 11 mm, 0,2 g, brončana žica

kat. br. 15

PN 15

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, oko groba 3, PN 15, SJ 2

Opis

ovalna bronačan medaljica, sekundarno bušena, 17./18. st.; prikaz je izgubljen, na jednoj strani se naziru glava i zrakasti svetokrug

Mjere

40 x 32 mm, 3,2 g, lijevana bronca

kat. br. 16

PN 16

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, unutar podrumске prostorije, PN 16, SJ 9

Opis

keramički vrč trolisnog otvora, ukras od paralelnih linija crvene boje, 17. st.

Mjere

138 x 86 mm

kat. br. 17

PN 17

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, slučajni nalaz, II ugao unutar podrumске prostorije, PN 17, SJ 10

Opis	srebrni gumb, srebrna alkica i karičica, malo zeleno stakleno zrno i komadić pletenice od špage – vezica
Mjere	gumb: Ø11 mm, 0,8 g, srebro alkica i karičica: Ø8 mm, Ø4 mm, 0,2 g, srebro zrno: 3x5 mm, 0,1 g, zeleno staklo pletenica – vezica: 7x2,5 mm, špaga

kat. br. 18
PN 18

Mjesto nalaza	Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, slučajni nalaz, unutar podrumске prostorije, PN 18, SJ 9
Opis	2 fragmenta brončanog lima, možda okov brevara
Mjere	22 x 5 mm, 0,2 g i 22 x 4 mm, 0,1 g, bronačni lim

kat. br. 19
PN 19

Mjesto nalaza	Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, unutar podrumске prostorije, PN 19, SJ 9
Opis	bijeli tanjur od kamenine, 19. st.

kat. br. 20

PN 20

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, slučajni nalaz, uz južni zid ulaza u svetište crkve, PN 20

Opis

srebrna kopčica s kalotastim ukrasom

Mjere

Ø12 mm, 1,1 g, srebro

kat. br. 21

PN 21

Mjesto nalaza

Svetice, crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, PN 21, SJ 9

Opis

školjke VENERUPIS DECUSSATA, kućice

POPIS KRATICA

AMZ – Arheološki muzej Zagreb

BDM – Blažena Djevica Marija

HRZ – Hrvatski restauratorski zavod

NMS – Narodni muzej Slovenije, Ljubljana

POPIS LITERATURE

ADAMČEK, J. 1989, Pavlini i njihovi feudalni posjedi. (Zusammenfassung:) Die Pauliner und ihre Lehnsgüter, (Summary:) The Paulines and Their Feudal Estates. *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244 – 1786*. Katalog izložbe. Zagreb, 1989: 41-65.

AZINOVIĆ BEBEK, A. 2007a, *Župna crkva sv. Marije Magdalene u Čazmi*, (Zusammenfassung:) Pfar-kirche der Hl. Maria Magdalena in Čazma magistarski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2007

AZINOVIĆ BEBEK, A.

- 2007. Hodočasnici iz Čazme u 17. i 18. stoljeću, (Summary:) Pilgrims from Čazma in the 17th and 18th centuries VAMZ, 3s., XL, Zagreb, 2007: 391-405
- 2009. Križevi u novovjekovnim grobovima župne crkve sv. Marije Magdalene u Čazmi. Kreuze in den neuzeitlichen Gräbern der Pfarrkirche der hl. Maria Magdalena in Čazma. *Prilozi*. 26/2009: 271-290.
- 2009a. Novovjekovni nalazi u grobovima 17. i 18. stoljeća oko crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku. Summary: 17 and 18 century finds atond the church of St Nicholas Bishop in Žumberak. VAMZ, 3.s., 42/2009: 463-488.

BEITL, K.1983 – *Volksglaube*. München, 1983.

BELAJ, J. 2006 – Interpretiranje novovjekovnih nalaza iz grobova crkve sv. Martina na Prozorju. Interpretation of the Modern Age finds from the graves of the church of St. Martin at Prozorje. *Prilozi*, 23/2006: 257-294

BÖHNE, C. 1966, Die süddetutschen Breverln. *Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde*, (München), 1966: 208-213

BRAUNNECK, M. 1979 – *Religiöse Volkskunst*. Köln, 1979: DuMont Buchverlag.

CVITANOVIĆ, Đ. 1989, Arhitektura pavlinskog reda u baroknom razdoblju. (Zusammenfassung:) Architektur der Pauliner in der Barockzeit. (Summary:) Baroque Architecture of the Pauline Order. *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244 – 1786*. Katalog izložbe. Zagreb, 1989: 111-125.

FASSBINDER, S. 2003. – Wallfahrt, Andacht und Magie, Religiöse Anhänger und Medaillen, Beiträge zur neuzeitliche Frömmigkeitsgeschichte Südwestdeutschlands aus archäologischen Sicht. *ZfA-Mitt, Beiheft*, 18/2003.

FUNDORT KLOSTER 2000 – Archäologie im Klösterreich. Katalog zur Ausstellung im Stift Altenburg vom 1. Mai bis 1. November 2000. *Bundesdenkmalamt, Reihe A, Heft 8. Abteilung für Bodendenkmale*. Wien, 2000.

GRUPA AUTORA 2009 – *Veliki Tabor u svjetlu otkrića*. (Summary:) Veliki Tabor in Light of Discovery. Ur. HORJAN, G. Katalog izložbe. Zagreb, 2009.

GRÜNEWALD, M. 2001 – Pilgerzeichen, Rosenkränze, Wallfahrtsmedaillen. *Der Wormsgau, Beiheft* (Worms), 36/2001.

KIERDORF-TRAUT, G. 1977 – *Volkskunst in Tirol*. Bozen, 1977.

KNEZ, D. 2001 – *Svetinjice: iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije*. (Summary:) Pilgrimage Badges from the Collections of the National Museum of Slovenia. Ljubljana, 2001: NMS.

KNEZ, D. 2005 – Križi iz zbirke Narodnega muzeja Sovenije. (Summary:) Crosses in the Collection of the National Museum of Slovenia *Argo*, 48/2005, 1: 16-30.

KRUHEK, M. 1989 – Povijesno topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj. (Zusammenfassung:) Mittelalterliche Architektur der Paulinerklöster in Kroatien, (Summary:) Medieval Architecture of Pauline Monasteries in Croatia. *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244 – 1786*. Katalog izložbe. Zagreb, 1989: 67-109.

MÜNSTERER, H. O. 1963 – *Amulettkreuze und Kreuzamulette*. Regensburg, 1963.

PAVIČIĆ, S. 1994 – *Križevi iz fundusa Hrvatskoga povijesnog muzeja*. (Zusammenfassung:) Kreuze aus der Sakralsammlung des Kroatischen historischen Museums. Katalog izložbe. Zagreb, 1994.

- PERKIĆ, D. 2005 – *Elaborat sa zaštitnih arheoloških istraživanja 1999.–2002.* Konzervatorski odjel. Karlovac, 2005.
- PREDOVNIK, K. – M. DACAR – M. LAVRINC 2008 – Cerkev sv. Jerneja v Šentjerneju. Arheološka izkopavanja v letih 1985 in 1986. Summary: St. Bartholomew Church in Šentjernej: Archaeological Excavations in 1985 and 1986. *Archeologica Historica Slovenica* (Ljubljana), 6/2008.
- PRISTER, L. 1989 – *Susedgrad ili nedovršena priča o jednom gradu.* (Summary:) Susedgrad. Katalog izložbe. Zagreb, 1998.
- SEKULIĆ, A. 1989, Pregled povijesti pavlina. (Zusammenfassung:) Geschichtsübersicht der Pauliner in Kroatien. (Summary:) An Outline of Pauline History. *Kultura paulina u Hrvatskoj 1244 – 1786.* Katalog izložbe. Zagreb, 1989: 31-39.
- VALENTINITSCH, H. – I. SCHWARZKOGLER 1987. *Hexen und Zauberer. Die große Verfolgung – ein europäisches Phänomen in der Steiermark.* Katalog zur Steirischen Landesausstellung auf der Riegesburg. Graz – Wien, 1987.
- <http://www.samoborskiglasnik.net/kolumne.asp?sif=331&tip=119&tempg=2005> (travanj, 2010.)
- <http://www.nemo-hr.com/?skoljke-jadrana/101/kucica/501> (travanj, 2010.)

POPIS ILUSTRACIJA

- Slika 1 – Geodetska snimka crkve i samostana te položaj istražene sonde.
Figure 1 – Geodetic survey of the church and monastery and the location of the trench.
- Slika 2 – Istraživani prostor po otvaranju vanjske strane temelja zidova (foto: Ana Azinović Bebek, 2009.).
Figure 2 – The excavated area after the excavations of the exterior side of wall foundations.
- Slika 3 -Istraživani prostor unutarnje strane temelja zidova (foto: Ana Azinović Bebek, 2009.).
Figure 3 – The excavated area of the interior side of wall foundations.
- Slika 4 – Kameni poklopac kripte s profiliranim križem (nacrt: Ivana Hirschler, 2009.).
Figure 4 – Stone crypt lid with a moulded cross.
- Slika 5 – Donji sloj grobova (nacrt: Ivana Hirschler, 2009.).
Figure 5 – Lower layer of graves.
- Slika 6 – Gornji sloj grobova (nacrt: Ivana Hirschler, 2009.).
Figure 6 – Upper layer of graves.

SUMMARY

MODERN PERIOD FINDS FROM THE GRAVES AT THE CHURCH OF THE BLESSED VIRGIN MARY'S BIRTH IN SVETICE

This year's archaeological excavations have revealed a number of new questions and problems that can only be answered with future systematic excavation. The walls of a basement area continuing in the interior of the church below the sanctuary were excavated in this year's campaign. It is only clear that there were three construction phases in the development of the room, and that it was at a certain period restructured with the addition of a wall, which was later strengthened because of some fissures and the danger of collapse. It is impossible to determine the period of these additions

without reference to the interior of the sanctuary. Considering the small scale of the excavations and the inability to analyse the whole picture it is impossible to give a final word on the excavated walls. Besides the walls, nine 17th and 18th c. graves were also excavated on the southern side of the church of the Blessed Virgin Mary's birth. The deceased were buried in wooden caskets and grave holes. According to the inventory of grave finds the burials date from the Baroque period. These are saints' medals, crosses and rosary beads. Grave 3 is exceptional with regard to the grave finds: a Latin cross with an eye, with a representation of *vitam praesta*, a Greek cross of arms of equal length with a representation of St Benedict, a bronze ring with an inscription AVE MARIA IOSEPH, 13 raspberry-shaped glass paste beads comprising a rosary, a glass paste ring eye in a bronze setting with a missing circle, a piece of leather on which a glue of piscine origin was detected by the Natural History laboratory of the Croatian Conservation Institute, a medal with a representation of St Benedict and a medal with a representation of Maria Zell on the obverse and St John Nepomucene on the reverse.

Rukopis primljen: 8. IV. 2010.
Rukopis prihvaćen: 20. IV. 2010.